

Dit profiel dient gelezen, geïnterpreteerd en gebruikt te worden in combinatie met de leeswijzer, waarin de noodzakelijke uitleg van de verschillende paragrafen vermeld is.

Gevlekte witsnuitlibel (*Leucorrhinia pectoralis*) H1042

1. Status:

Habitatrichtlijn Bijlage II (inwerkingtreding 1994)

2. Kenschets

Beschrijving: De Gevlekte witsnuitlibel is vergeleken met andere witsnuitlibellen relatief fors gebouwd. Het mannetje is onmiskenbaar door de grote gele vlek op het zevende segment; het vrouwtje is te herkennen aan de grote vlekken op het achterlijf. De Gevlekte witsnuitlibel vliegt tussen begin mei en eind juli. De larven leven in ondiep water met veel waterplanten waar ze twee jaar verblijven. De mannetjes bezetten een territorium dat ze verdedigen vanaf een uitkijkpost die ze veelvuldig opzoeken. Na de paring begint het vrouwtje meestal direct met het afzetten van de eieren. Vaak wordt ze daarbij begeleid door het mannetje. Soms verlaat ze echter het water om aan andere mannetjes te ontkomen en keert ze terug als de dichtheid van de mannetjes kleiner is.

De Gevlekte witsnuitlibel is een kenmerkende libel van ongestoorde verlandende laagveenmoerassen. Op de zandgronden komen kleine populaties voor in gebufferde, rijk begroeide vennen en plassen. In sommige jaren kunnen zwervers van de soort 'invasie-achtig' in Nederland voorkomen.

Relatief belang binnen Europa: groot

Het areaal van de Gevlekte witsnuitlibel reikt van West-Europa in het westen tot Siberië en Mongolië in het oosten. In Europa is de Gevlekte witsnuitlibel voornamelijk beperkt tot de continentale en boreale regio. In de Atlantische regio zijn verbrokkelde populaties bekend uit Denemarken, het noorden van Duitsland, Nederland en Frankrijk. De situatie verder oostwaarts is niet helemaal duidelijk. De dichtstbijzijnde vindplaatsen met hoge dichtheden liggen in de Vogezen, Oost-Duitsland en aan de voet van de Alpen. Het aandeel van Nederland in de totale Europese populatie is vermoedelijk niet groot, maar door enkele grote populaties is ons aandeel wel van betekenis. Vermoedelijk omvat het Nederlandse aandeel tussen de 1 en 5%. Ditzelfde geldt voor de Europese Unie. Binnen de Atlantische regio liggen de grootste populaties van deze soort (relatief geïsoleerd) in Nederland (nauwelijks populaties aanwezig in België en aangrenzend Duitsland en Denemarken; ontbrekend in Engeland en zeldzaam in westelijk Frankrijk). Het aandeel van de Nederlandse populaties in de Atlantische regio is waarschijnlijk aanzienlijk en kan worden geschat op minstens circa 25-50%.

3. Ecologische vereisten

Leefgebied: De Gevlekte witsnuitlibel komt voor in moeras- en plassengebieden waar verspreid rijk begroeide delen in aanwezig zijn. Populaties van deze soort zijn ook in staat zich langdurig te handhaven in een landschap met kleine structuurrijke plasjes of vennen. Essentieel zijn voor de soort de aanwezigheid van matig voedselrijke gevarieerde verlandingsvegetaties en een goede waterkwaliteit.

Matig voedselrijke en gevarieerde verlandingsvegetaties zijn de voortplantingsbiotopen van de Gevlekte witsnuitlibel. Ze liggen in beschut, ondiep en helder water. Het voor de Gevlekte witsnuitlibel optimale verlandingsstadium is een dichte krabbenscheervegetie in laagveengebieden. De open waterzone bedraagt er circa 25-50%. De oeverzone wordt gekenmerkt door een combinatie van riet en lisdodde, van ondergedoken waterplanten zoals kransvederkruid en grof hoornblad en van drijfbladvegetaties zoals witte waterlelie en gele plomp. Op

zandgronden kunnen in de voortplantingsbiotopen tussen het riet en de lisdodden ook zeggen groeien.

De larven van de Gevlekte witsnuitlibel zijn afhankelijk van de ondiepe delen in de verlandingszones waarin moerasplanten en ondergedoken waterplanten een niet al te dicht vegetatiedek vormen. De larven zijn overdag jagende dieren die op het oog jagen (oogjagers). Ze hebben een omgeving met voldoende schuilmogelijkheden nodig. Het overdag jagen maakt de larven gevoelig voor vispredatie.

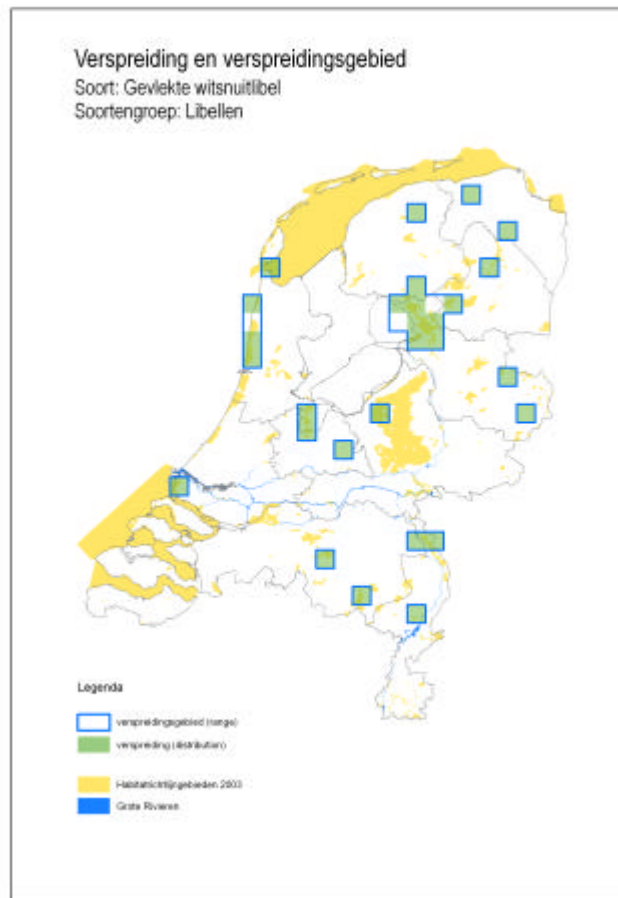
Voedsel: De meeste libellen zijn vleeseters (carnivoren) en eten allerlei in afmeting geschikte prooi. De Gevlekte witsnuitlibel vormt hierop geen uitzondering. Als volwassen dier (imago) eet de Gevlekte witsnuitlibel alle prooien die niet groter zijn dan hijzelf, het meest allerlei soorten muggen en vliegen. Als larve eet de soort vooral muggenlarven en watervlooien.

Rust: De factor rust is voor de Gevlekte witsnuitlibel waarschijnlijk in slechts zeer geringe mate van belang. Een regelmatige verstoring van eiafzettende wijfjes of van territoriumhoudende mannetjes kan negatief uitwerken, maar dit is vermoedelijk hooguit bij zeer kleine watertjes van belang.

Minimum omvang duurzame populatie: Populaties van de Gevlekte witsnuitlibel met lage dichtheden (populatiegrootte van maximaal enkele tientallen exemplaren) kunnen zich in kleine vennen en plassen vrij gemakkelijk een aantal jaren handhaven. Deze populaties hebben echter zelden een duurzaam karakter. Ze verdwijnen vaak geleidelijk. Het verspreidingsvermogen van de soort is echter voldoende hoog om geregeld nieuwe van zulke meestal kortdurende vestigingen te realiseren. Behalve deze kleine populaties komen in Nederland ook duurzame populaties met veel hogere aantallen. Naar schatting omvat een duurzame populatie van de Gevlekte witsnuitlibel minimaal 500 individuen per jaar.

4. Huidig voorkomen

Het zwaartepunt van de verspreiding van deze soort ligt in de grote moerasgebieden in noordwest Overijssel (Wieden en Weerribben). Verder komt de Gevlekte witsnuitlibel verspreid voor in het Vechtplassengebied. Vroeger kwam de Gevlekte witsnuitlibel ook voor op de zandgronden van oostelijk en zuidelijk Nederland en ook in de duinen zijn tot in de jaren zestig van de vorige eeuw omvangrijke populaties van de Gevlekte witsnuitlibel aanwezig geweest. Tegenwoordig bevinden zich in deze regio's slechts enkele kleine en meestal tijdelijke populaties. Een uitzondering hierop vormt het Lonnekermeer in Overijssel waar zich een van de grootste populaties van Nederland bevindt.



Verspreidingskaart Gevlekte witsnuitlibel.

5. Beoordeling landelijke staat van instandhouding

Trends in Nederland: Tussen 1900 en 1950 had de Gevlekte witsnuitlibel een behoorlijk ruime verspreiding in Nederland. Waarschijnlijk onderschat men de omvang en de verspreiding van de populatie voor die periode, omdat op de verspreidingskaart alleen de waarnemingen zijn weergegeven waar bewijs van voorhanden is en de onderzoeks- en waarnemersintensiteit in vroeger dagen een stuk geringer waren dan tegenwoordig (mogelijk vooral gering in de grote laagveenmoerassen). De populatie in Nederland moet toen bestaan hebben uit enkele tientallen locaties met wellicht in totaal tienduizend dieren per jaar. Op basis van de verspreidingsgegevens is de inschatting dat de Gevlekte witsnuitlibel in Nederland in de loop van de vorige eeuw zeldzamer is geworden.



Waarnemingen van de Gevlekte witsnuitlibel waarvan bewijs voorhanden is in de periode 1900 tot 1950.

Recente ontwikkelingen: Sinds 1999 wordt de soort geteld met behulp van vrijwilligers in het Landelijk Meetnet Libellen. In dit meetnet vertoonde de Gevlekte witsnuitlibel de eerste jaren een sterk negatieve trend. De laatste jaren herstelt de soort zich weer.

Beoordelingsaspect natuurlijk verspreidingsgebied: zeer ongunstig

Het huidige verspreidingsgebied is circa 31 10x10 km-hokken. Dat is meer dan 10% lager dan de gunstige referentie.

Beoordelingsaspect populatie: zeer ongunstig

Sinds 1998 wordt de soort geteld met behulp van vrijwilligers in het Landelijk Meetnet Libellen. In dit meetnet vertoont de Gevlekte witsnuitlibel nu een toename, maar het landelijke aantal individuen is nog veel lager dan de gunstige referentie.

Beoordelingsaspect leefgebied: matig ongunstig

Duurzame populaties van de Gevlekte witsnuitlibel zijn nog aanwezig in de laagveengebieden en op het Lonnekermeer. De kwaliteit van het leefgebied is daar waarschijnlijk in orde zodat het op lange termijn voortbestaan van de soort mogelijk is.

Beoordelingsaspect toekomstperspectief: matig ongunstig

De verspreiding van de soort is inmiddels goed bekend. Er zijn enkele grote en belangrijke populaties in de laagveengebieden en op het Lonnekermeer. Van de overige vroeger aanwezige populaties is weinig tot niets meer over. Het perspectief voor de huidige grote populaties lijkt niet ongunstig. Voor populaties op de zandgronden (buiten het Lonnekermeer) zijn de vooruitzichten echter minder rooskleurig.

Op korte termijn (2001 tot 2005) waren in het beschermingsplan dagvlinders en libellen van laagveenmoerassen de volgende doelstellingen geformuleerd: handhaven van de aantallen en vliegplaatsen van de Gevlekte witsnuitlibel. Op de middellange termijn (2005 tot 2015) wordt een toename van de aantallen en de oppervlakte leefgebied nagestreefd. Verder wordt de ontwikkeling van nieuw potentieel leefgebied als streefdoel vastgesteld.

Landelijke instandhoudingsdoelstelling:

Uitbreiding verspreiding, omvang en verbetering kwaliteit leefgebied ten behoeve van uitbreiding populatie.

Streefbeeld bij de landelijke instandhoudingsdoelstelling:

- **natuurlijk verspreidingsgebied:** 35 10x10 km-hokken

- **populatie:** 25.000 exemplaren, aangezien 25 levensvatbare populaties van de Gevlekte witsnuitlibel met ieder zo'n 1000 exemplaren nodig zijn voor een duurzame instandhouding.

Oordeel: zeer ongunstig

Staat van instandhouding			
Aspect	1994	2004	2007
Verspreiding	zeer ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Populatie	zeer ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Leefgebied	zeer ongunstig	matig ongunstig	matig ongunstig
Toekomst	zeer ongunstig	matig ongunstig	matig ongunstig
Totaal	zeer ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig

6. Bronnen

- Bouwman, J.H. & V.J. Kalkman, 2006. Verspreiding van de libellen van de Habitatrichtlijn in Nederland. *Brachytron* 9(1/2): 3-13.
- Groot, T. de, 2002. Gevlekte witsnuitlibel. In: Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie. De Nederlandse Libellen (Odonata). Nederlandse Fauna deel 4: 322-325. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.
- Ketelaar, R., D. Groenendijk, K. Veling, & V. Kalkman, 2001. Beschermingsplan dagvlinders en libellen van moerassen: basisdocument voor het Soortbeschermingsplan. Rapportnummer 2001.40. De Vlinderstichting, Wageningen & EIS-Nederland, Leiden.
- Swaay, C.A.M. van & D. Groenendijk, 2004. Vlinders en libellen onder de meetlat: jaarverslag 2003. Rapport VS2004.011, De Vlinderstichting, Wageningen.
- Wasscher, M., A. Stroo, & N. Dingemanse, 1995. Verspreidingsgegevens van de Nederlandse libellen. Stichting European Invertebrate Survey – Nederland.
- Wasscher, M., G.O. Keijl & G. van Ommering, 1998. Bedreigde en kwetsbare libellen in Nederland. Toelichting op de Rode Lijst. IKC-Natuurbeheer, Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Wageningen.